

سیر و سفری در گلستان ادب پارسی

از رودکی تا فروغ

گردآوری و نگارش: مهندس پرویز نظامی

ابو عبدالله جعفر بن محمد رودکی

۱- زندگینامه- آثار و اشعار رودکی
ابو عبدالله جعفر بن محمد رودکی در قریه پنج از قراء رودک سمرقند در اواسط قرن سوم هجری قمری متولد شد. رودکی که به پدر شعر فارسی معروف است در کثرت شعر شهرت دارد. ناصر خسرو در تجلیل از رودکی گفته است:

**اشعار زهد و پند بسی گفت
آن تیره چشم شاعر روشن بین**

رودکی از آغاز نوجوانی صوتی خوش و صدائی دلکش داشته است، بطوریکه بسیاری مواقع در زیر درختان تنومند در گلستان ها و باغستان ها در محضر دوستانش آواز خوانی میکرد. با استفاده از استعداد و هوش سرشار کم کم به موسیقی روی آورد و در نواختن چنگ شهرت و مهارتی خاص بدست آورد. در آن زمان امرای سامانی که بدنبال کسی میگشتند که بتواند فتوحات و پیشرفت های سریع آنان را از طریق سرودن اشعار به اطلاع سلاطین و حاکمین دیگر ممالک برساند. لذا وقتی شهرت و عظمت رودکی به دربار امرای سامانی رسید از رودکی استقبال کردند و با عزت و احترام وی را پذیرا شدند و از او دعوت کردند که شاعر دربار سامانیان گردد. رودکی نیز که به دنبال فضائی امن و آرام و شرایطی مرفه و آسوده میگشت پیشنهاد امرای سامانی را با مسرت پذیرا گشت. مطالعات و بررسی های عمیق رودکی در ادب پارسی و عشق و توجه بیش از حد او به زبان و ملیت ایران نام او را به فراسوی مرزهای ایران رسانید. نکته بسیار مهم اینست که شاعران قبل از وی هرگز نتوانسته بودند زبان نوپای فارسی را که می رفت تا پس از دوست سال استیلای عرب باردیگر به پاخیزد به مانند رودکی حمایت کنند و اشعاری نغز و دل انگیز از قطعه و غزل و قصیده و رباعی در دیوانی گردآورند، بهمین جهت رودکی را پدر شعر فارسی دانسته اند و همه شاعران بعد از وی او را استادی بی نظیر و قصیده سرائی چیره دست دانسته اند. البته باید توجه داشت که نخستین شعر در دوران بعد از اسلام و پس از دو قرن سکوت بوسیله محمد بن وصیف سگزی (۱) در صلاح و ستایش یعقوب لیث سروده شد و پایه گذار و مشوق شعر به زبان فارسی بعد از اسلام در حقیقت یعقوب لیث صفار سیستانی است که وقتی بر عثمان خارجی و زنبیل پادشاه افغانستان غلبه یافت محمد بن وصیف سگزی قطعه شعری به عربی در مدح پیروزی او سرود ولی یعقوب به علامت ناخشنودی سرتکان داد و گفت «چیزی که من اندر نیام، چرا باید گفت» از آن به بعد محمد بن وصیف در وصف یعقوب به زبان شکسته و با کمک لغات عربی شعری سرود که دو بیت از آن در اینجا ذکر میشود:

**این امیری که امیران جهان خاصه و عام
بنده و چاکر و مولد و سنگ بند و غلام**

**ازلی خطی در لوح که ملکی بدهید
به ابی یوسف یعقوب بن البت همام**

شاعران دیگر که طریق محمد وصیف دیدند راه او برگزیدند و به سرودن شعر فارسی برخاستند، بسام گرد خارجی نیز در مدح یعقوب به زبان فارسی شعر سرود تا اینکه دوره سامانیان فرا رسید. امرای سامانی که ایرانی زاده خالص و فرزندان مردی وطن دوست به نام سامان خدا

بودند به شعر و ادب فارسی علاقه بسیار داشتند بطوریکه به فرمان این امرا، هر شب جمعه مجالس شعر و شاعری و محافل علمی و اجتماعی در حضور و پیشگاه آنان برقرار میگردد و شاعران و هنرمندان شعر و هنر خود را عرضه میداشتند. وجود کتابخانه های متعدد که در عصر سامانیان بوجود آمده بود موجب گردید که رودکی و سایر دانش پژوهان بتوانند از ذخایر ادبی برای آموزش استفاده کنند و حتی ابوعلی سینا که در زمان محمود غزنوی و سلسه غزنویان می زیست پیشرفت های علمی و فرهنگی زمان خود را مدیون وجود کتابخانه های عصر سامانی می داند و می گوید امکان مطالعه و کتابخوانی در اواخر دوره سامانیان موجب پیشرفت و ترقی فرهنگ از نو به پا خاسته ایران گردید زیرا محیط آرام و کتابخانه ها و مدارس است که مردم عالم و دانا می پروراند و جامعه را دگرگون می سازد. حمایت امرای سامانی از رودکی و از زبان و ادب پارسی سبب گردید که رودکی از صله و انعام امرای سامانی برخوردار گردد بطوریکه ثروت و مکنتی فراوان بدست آورد و بهر جا که گام می نهاد با عزت و حرمت خاص روبرو میگردد. تسلط او بر زبان و ادب فارسی و عربی بدان حد رسیده بود که وقتی کلیله و دمنه به دست او رسید رودکی تمام کتاب کلیله و دمنه را از زبان عربی به شعر فارسی در آورد که متأسفانه همه آن اشعار و اکثر منظومات دیگر او نیز در تهاجمات مختلف بعدی از بین رفته جز بخشی اندک که اشعار زیر نمونه ای است از کلیله و دمنه منظوم رودکی.

تاجهان بود از سر مردم فراز

کس نبود از راه دانش بی نیاز

مردمان بخرد اندر هر زمان

گنج دانش را به صد گونه زبان

گرد کردند و گرامی داشتند

تا به رنگ اندر همی بنگاشتند

دانش اندر دل چراغ روشن است

وز همه بد برتن تو جوشن است

شهید بلخی، عماره مروزی، ابوشکور بلخی، کسائی مروزی همگی از شاعران دوره سامانیان هستند ولی هیچیک از آنان به پایه علمی و ادبی رودکی نرسیده اند. وقتی دوست و همفکر رودکی شهید بلخی در سال ۳۲۵ هجری قمری چشم از جهان فرو می بندد رودکی بر مرگ او افسوس میخورد و چنین میسراید:

کاروان شهید رفت از پیش

وان ما رفته گیر و می اندیش

از شمار دو چشم یک تن کم

وز شمار خرد هزاران بیش

رودکی در سبک خراسانی شعر سروده است. این سبک، ساده، دلنشین و بی پیرایه است. در شعر رودکی تشبیهات دور از ذهن و استعاره های سنگین و مجاز و کنایه های نامفهوم دیده نمی شود. شعر و نثر دوره سامانی ساده و دوست داشتنی است. پاره ای از تذکره نویسان گفته اند که رودکی کور مادر زاد بوده در حالیکه این شعر که در یکی از کتب تراجم احوال آمده دلالت بر بینائی او در

دوران جوانی میکند «وَقَدْ سُمِلَ فِي آخِر عُمره» «به تحقیق میل کشیده شده در چشمانش در پایان عمر او» و بعید بنظر می رسد که امرای سامانی در مهمانیها و بزرگداشت های مملکتی که سران کشورهای همسایه نیز در آن شرکت میکردند شاعری کور و نابینا را در درگاه پذیرند، از طرفی رودکی بارها در اشعار خویش لغات و مفاهیمی را بکار برده است که حاکی از بینائی و روشننگری او است. به اشعار ذیل که در وصف دندان های خویش و گذشت روزگار است توجه فرمائید.

مرا بسود و فرو ریخت هر چه دندان بود

نبود دندان، لابل چراغ تابان بود

سپید سیم رده بود و دژ و مرجان بود

ستاره سحری بود و قطره باران بود

کنون نماند یکی زان همه، بسود و بریخت

چه نخس بود همانا که نخس کیوان بود

نه نخس کیوان بود و نه روزگار دراز

چه بود منت بگویم قضای یزدان بود

تو رودکی را ای ماهر و کنون می بینی

در آن زمانه ندیدی که در خراسان بود

رودکی را باید پرشهرت ترین شاعران ادب فارسی دانست ولی متأسفانه بیشتر اشعار که کل آن را گفته اند بیش از یک میلیون بیت بوده در حوادث دوران از میان رفته و جز اندکی از آن باقی نیست. پس از سامانیان، غزنویان ترک نژاد که قومی غیرایرانی بودند در ایران به حکومت رسیدند و فرزند قدرتمند سبکتکین محمود غزنوی بر تخت سلطنت ایران تکیه زد؛ سلطان محمود با اینکه از شعر و ادب ایران آگاهی و شناخت نداشت و هنر و هنرمندان ایرانی را دوست نمی داشت به پیروی از روش امرای سامانی او نیز دربار خود را مرکز تجمع شعر و فضلالی مشهور ساخته بود و بمنظور کسب شهرت و محبوبیت جوایز و صلوات چشم گیر به شاعران می بخشید. عنصری بلخی، فرخی سیستانی، عسجدی، غضائری، رازی و بسیاری دیگر از شاعران مدیحه گو، مدیحه سرای سلطان محمود بودند و از این طریق تمول و تملک بسیار کسب کردند. سردسته این شاعران مدیحه سرا عنصری بلخی ملک الشعرا دربار سلطان محمود به حدی مال و ثروت اندوخته بود که خاقانی شاعر بزرگ قرن ششم میگوید حتی دیگ و ظروف آشپزخانه عنصری نیز از طلا و نقره ساخته شده بود. خاقانی در این زمینه چنین آورده است.

شنیدم که از نقره زد دیگ دان

ز زر ساخت آلات خوان عنصری

ولی عنصری خودش در عین برخورداری از شهرت و تمکن و مقام بالای درباری به ناتوانی خود در سرودن شعر و غزل اعتراف می نماید و خود را در برابر رودکی حقیر و ناچیز می پندارد و می گوید:

غزل رودکی وار نیکو بود

غزل های من رودکی وار نیست

اگر چه بکوشم به باریک و هم

بدین پرده اندر مرا بار نیست

نفوذ و قدرت رودکی در امرای سامانی به حدی بود که وقتی امیر سامانی با لشکریان از بخارا مرکز فرمانروائی خود به بلیاق رفته بود، با اینکه تابستان سپری شده بود، امیر قصد بازگشت به بخارا را نداشت، لشکریان و همراهان که از خانه و زن و فرزند خود دور مانده بودند دست به دامن رودکی زدند و از وی خواستند واسطی کند و امیر را به بازگشت به بخارا ترغیب و وادار کند. رودکی چنگ بر میگردد و این اشعار را در حضور امیر در وصف بخارا می سراید و میخواند. امیرطوری تحت تأثیر قرار میگردد، که

پای در رکاب اسب می نهد و راه بخارا پیش میگیرد.

بوی جوی مولیان آید همی

یاد یار مهربان آید همی

ای بخارا شادباش و دیرزی

میر زی تو شادمان آید همی

میرماه است و بخارا آسمان

ماه سوی آسمان آید همی

آب جیحون از نشاط روی دوست

خنک (۱) ما را تا میان آید همی

شاه سرو است و بخارا بوستان

سرو سوی بوستان آید همی

سال مرگ رودکی را ۳۲۹ هجری قمری دانسته اند و این همان سالی است که حکیم ابوالقاسم فردوسی حماسه سرای بزرگ ایران پای در جهان گذاشت. اشعار رودکی در تنویر افکار پارسی زبانان تأثیری عمیق داشته و بسیاری از اشعار او به مرحله پند و اندرز در آمده است از آن جمله است.

زمانه پندی آزاد و از داد مرا

زمانه را چونکو بنگری همه پنداست

بروز نیک کسان گفت غم مخور زنهار

بسا کسا که بروز تو آرزومند است

در شعر دیگری ناپایداری و پوچی زمان و ارزش گذاشتن به لحظات زودگذر عمر و رمز و راز نیک

زیستن را چنین پند میدهد:

شاد زبی یا سیاه چشمان شاد

که جهان نیست جز فسانه و باد

ز آمده تنگدل نباید بود

وز گذشته نکرد باید یاد

من و آن جعد موی غالبه بوی

من و آن ماه روی حور نژاد

نیک بخت آن کسی که داد و بخورد

شوریخت آنکه او نخورد و نداد

باد و ابرست این جهان افسوس

باده پیش از هر چه بادا باد

۲- رودکی و نقش او در پایه ریزی نهضت تجدید حیات فرهنگی ایران (رنسانس ایران)
قرن شانزدهم میلادی مقارن بود با پیدایش یکی از مهم ترین رویداد تاریخ جهان - این رویداد که تأثیرات عمیق بنیادی در تاریخ فرهنگ و تحول و تکامل دنیای غرب بجای گذاشت بنام نهضت رنسانس معروف است.

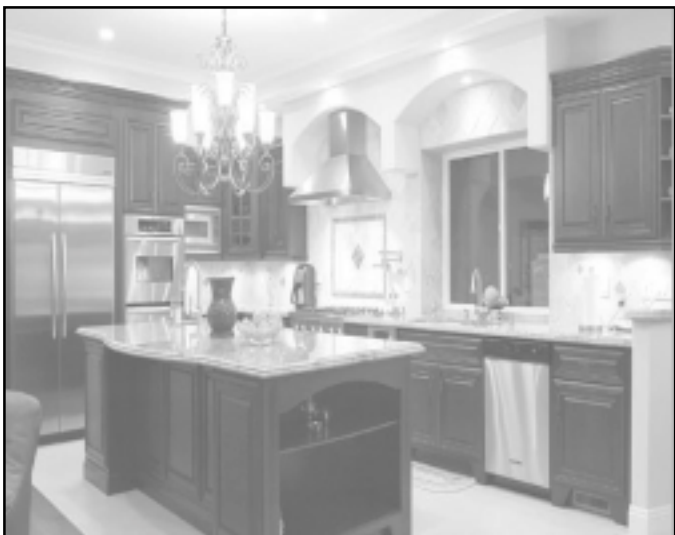
رنسانس که بمعنای تجدید حیات میباشد واقعه ای پرشکوه بود که در پرتو آن روح و روان انسان قرن شانزدهم در اروپا بتدریج در طول حدود دوست سال از اسارت قرون وسطائی آزاد شد و با جسارتی کم نظیر زنجیرهای جهل و ظلمت را که کلیسای کاتولیک بر دست و پای مردم اروپا بسته بود گسست و راه ترقی و تعالی پسوی آرمان های فرهنگی و معنوی را هموار ساخت. اولین گام در این حرکت بسوی پیشرفت فرهنگی - علمی و هنری زدودن خاکستر زمان از روی آثار و ارزش های فرهنگی و هنری تمدن های درخشان یونان و رم بود که پس از استیلای مرتجعانه کلیسا بر زندگانی مردم اروپا در قرون وسطی تعمداً و بطور سیستماتیک بفراموشی سپرده شده بود. در این دوران تاریخ جهل و ظلمت و تعصب مذهبی، فلسفه - شعر - نثر - تأثر - نقاشی - مجسمه سازی - معماری - ریاضیات و بطور کلی تمام رشته های علوم و دانش انسانی که میراث پرازش فرهنگ و تمدن باستان یونان و رم بود در گورستان ارتجاع مدفون گردیده بود. زبان و فرهنگ ملل مختلف اروپائی توسط عوامل کلیسا سانسور میگردد.

دنباله مطلب در صفحه ۳۲

California Homes & Kitchen Design Center

کلیه نیازهای ساختمانی شما زیر یک سقف با استفاده از بهترین و مرغوب ترین کالا و سرویس منحصر به فرد

از نمایشگاه مجهز و کامل ♦♦♦ ۱۲ فوت ما دیدن کنید!

All your needs under one roof. Whether remodeling or building a new home, California Homes & Kitchen Design is the solution for every unique situation.

We design & manufacture.

Everything is built onsite. From cabinets to countertops, turnaround is fast & delightful.

We use the highest quality materials.

From elegant woods in our cabinets to granites, marbles and any exotic stones from our full-service fabricator shop.

We will exceed your expectations.

- ❖ Granite & Marble
- ❖ Vanities
- ❖ Closet Organizers
- ❖ Windows & Doors
- ❖ Brand name Bathroom Fixture
- ❖ Hardwood Flooring
- ❖ Decorative Mouldings

- ❖ شومینه
- ❖ سنگ فرش زمین
- ❖ نقش های سنگی، مدالین
- ❖ ستون های تزئینی
- ❖ صندوق های پست

- ❖ Fireplaces
- ❖ Fireplace Mantels
- ❖ Paving Stones
- ❖ Staircases & Railing
- ❖ Mail Boxes
- ❖ Floor Inserts
- ❖ Decorative Columns

- ❖ گرانیت و سنگ مرمر
- ❖ کمدهای توالت
- ❖ قفسه بندی کمد
- ❖ درب و پنجره
- ❖ کفیوش چوبی

Unlike Others, we design and manufacture every cabinet in our shop using the finest quality wood products to ensue your cabinet are elegant and unique.

❖ Innovative Designs with Computer Rendition

❖ Professional Installation

VISIT OUR SHOWROOM TODAY

(408)392-8200

1775 Junction Avenue, San Jose, CA 95112

www.calhomesandkitchen.com * Lic.#886231

